

DICLE ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ MERKEZ KÜTÜPHANE VE VERİ TABANLARINI KULLANMA DÜZEYLERİ

Çiğdem BİNBAY*, Rojan ARCAK**

ÖZ

Bu çalışma Dicle Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nin akademik personel tarafından hangi düzeyde kullanıldığını ve kütüphane hizmetlerinden ne düzeyde yararlanıldığını ortaya çıkarmak için planlanmıştır.

Çalışmanın evrenini Dicle Üniversitesi'nde görev yapan öğretim üye ve yardımcılarından oluşan 1026 kişilik bir öğretim elemanı grubu oluşturmaktadır. Araştırmada toplam 360 kişi ile yüz yüze görüşme yapılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen tüm akademik personelin %61'i veri tabanlarını kullanmakta, %33'ü ise çok nadir olarak veri tabanlarından yararlanmaktadır. Örneklemin %71'i veri tabanlarına iş yerlerinden, %17'si evinden, %12'si de kütüphaneden ulaşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarından %91'i kütüphanedeki bilgisayar sayısını yetersiz bulmaktadır. Kütüphane hizmetlerinden memnun olmayanların oranı %79 olup kütüphanede en fazla şikâyet edilen hizmet %35 oranı ile veri tabanı hizmetidir. Ayrıca araştırmacıların %86'sının veri tabanlarında bilim dalları ile ilgili yeterli kaynağa ulaşamadığı sonucu çıkmıştır.

Giriş

Tarihsel açıdan ele alındığında görülmektedir ki, toplumsal değişimler tarım toplumundan endüstri toplumuna, endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş şeklinde yaşanmıştır. Yani diğer bir deyişle tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişi sanayi devrimi, endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçişi ise enformasyon devrimi gerçekleştirmiştir.

* Doç.Dr.; Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fizik Böl. 21280 Diyarbakır (figenb@dicle.edu.tr).
** Dr.

Dün sanayi devrimine yol açan çeşitli nedenler arasında çarpıcı bir gösterge vardı: insanoğlunun kas gücünü kat kat arttıran makineler. Bugün de enformasyon devrimini yaratan çeşitli nedenler arasında çok çarpıcı bir gösterge bulunmaktadır: İnsanoğlunun beyin gücünü kat kat artıran bilgisayarlar (Yurdadoğ,1997).

Bu tarihsel değişimleri doğru algılayıp uygulayabilen toplumlar gelişmiş ve çağdaş toplum olma niteliğini kazanmış, günümüzün temel gücü olan bilgiyi de yaratma, geliştirme ve az gelişmiş / gelişmekte olan ülkelere pazarlama şansını da ellerinde tutmuşlardır. Bilgi toplumunu yaratan temel sebeplerden biri özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bilgi ve belge patlaması iken ikinci olarak da bilgisayar ve iletişim teknolojisindeki hızlı artış gösterilebilmektedir (Kurbanoglu,1997).

Bilgi ve belge sayısının hızla artışı, bilgiye bağımlılık ve bilgiye hızlı ulaşma ihtiyaçları bilgisayarların kütüphane hizmetlerinde yaygın bir şekilde kullanılmasını zorunlu hale getirmiş ve kütüphane otomasyonu kavramı ortaya çıkmıştır. Böyle bir gereksinimin yaygınlaşması ile birlikte yazılım şirketleri kütüphane otomasyonu üzerinde çalışmalara başlamıştır. Yazılım şirketleri bu ihtiyaç doğrultusunda, 1960'lı yıllarda modüler sistemler geliştirmişlerdir ki bu sistemlerde birbirinden bağımsız çalışan programlar söz konusudur. Diğer bir deyişle modüler sistemlerde örneğin kataloglama, ödünç verme ve sağlama birimleri birbirinden bağımsız programlar halinde işletilebilmekteydi. Ancak 1980'li yıllara gelindiğinde alt sistemler arası etkileşimi sağlayan bütünleşik sistemler oluşturulmuştur (Kurbanoglu,1997).

Tüm bu teknolojik gelişmeler kütüphane hizmetlerini ve bilgiye erişimi kolaylaştırırsa da bir takım ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalmıştır. Bunların başında kütüphane dışındaki belge ve bilgiye anında ulaşma ihtiyacı gelmektedir. Bir kütüphanenin tek başına bütün bilgi kaynaklarına sahip olması ve bu kaynakları herkesin hizmetine sunması mümkün değildir (Tonta,1997a). Bu ihtiyaca cevap verebilmek için kütüphaneler arası ağ sistemleri geliştirilmiştir. Tabi bu ağların kurulabilmesi sağlayan temel ve vazgeçilmez gelişim İnternettir. Bir ülkede İnternet aracılığı ile kütüphane ve bilgi hizmetlerinin verilebilmesi için sağlam bir veri iletişim altyapısının kurulmuş olması ve ağ aracılığı ile iletilecek bilgilerin elektronik ortamda bulunması gerekmektedir (Tonta, 1997b).

Enformasyon çağının vazgeçilmez unsurlarından olan bilgisayarlar, İnternet ve veri tabanları sayesinde özellikle araştırmacıların olmazsa olmazı haline gelmiştir. Nitelikli personel ile desteklenmesi koşulu ile bilgisayarın sayısız yayın içinden en doğru ve anlamlı bilgiyi seçtiği, bilgiye hızlı erişimi sağladığı yadsınamaz bir gerçektir (Alkan, 1997). Araştırmacılar açısından en önemli unsur bilgiye zamanında ve tam erişimi sağlamaktır. Krikelas'a (1983) göre en iyi kaynak değil, erişimi en kolay olan kaynak tercih edilmektedir. Özellikle son dönemlerde veri tabanı hizmetlerindeki gelişmeler ve tam metin bilgi sağlama sayesinde, araştırmacılar çalışmalarını çok daha kolay ve hızlı gerçekleştirebilmektedirler. Dünyanın her yerinde üretilen bilgiye zamanında erişebilmek doğal olarak bilgi tekrarını ortadan kaldırmakta ve özgün çalışmalarının yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bahsettiğimiz veri tabanı tarama yöntemleri, klasik yöntemle göre çok daha hızlı, güvenilir ve tercih edilebilir niteliktedir.

Tüm bu gelişmelerden yola çıkarak Dicle Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nin sağladığı veri tabanları ve diğer hizmetleri değerlendirmek, ayrıca kullanım düzeylerini ortaya çıkarmak için bir çalışma yapmanın gerekli olduğuna karar verilmiştir.

Dicle Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 1985 yılında Tıp Fakültesi binası içerisinde kendilerine tahsis edilen bölümde hizmete girmiştir. Kütüphanede bir daire başkanı, bir şube müdürü, üç uzman kütüphaneci, beş memur ve beş geçici personel bulunmaktadır. Kütüphane 500 metrekarelik bir alanda 4 kat olarak hizmet vermektedir.

Kütüphane koleksiyonunda 72 bin kitap, 6000 ciltli süreli yayın,1350 tez ile Hukuk Fakültesi için mevzuat disketleri bulunmaktadır. Dicle Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 9 veri tabanına erişim sağlamaktadır. Ayrıca deneme amaçlı veri tabanları sürekli olarak hizmete sunulmaktadır. Kütüphaneye sürekli olarak gelen 116 süreli yayın aboneliği, 2005 yılından itibaren veri tabanı hizmeti sağlanmasıyla sonlandırılmıştır (Dicle Üniversitesi, 2005). Merkez Kütüphanesi'nde kullanıcılar için on adet bilgisayar bulunmaktadır.

Dicle Üniversitesi Merkez Kütüphanesi kullanımı ile ilgili yapılan çalışmanın sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Gereç ve Yöntem

Çalışmamızın evrenini Dicle Üniversitesi'nde görev yapan ve profesör, doçent, yardımcı doçent, araştırma ve öğretim görevlilerinden oluşan 1026 kişilik bir öğretim elemanı grubu oluşturmaktadır.

Araştırma örneklemini, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiş ve çalışmanın temelini oluşturan anketler Tıp Fakültesi'nden 150, Fen Edebiyat Fakültesi'nden 80, Diş Hekimliği Fakültesi'nden 35, Eğitim Fakültesi'nden 40, Hukuk Fakültesi'nden 10 kişiye uygulanmıştır.

Araştırmada gruplar arası karşılaştırma söz konusu olmadığından istatistiksel analiz yapılmamış, sonuçlar sadece yüzdeler halinde verilmiştir.

Bulgular

Toplam 360 öğretim elemanından %61'i veri tabanlarından faydalandığını, %33'ü ise çok nadir kullandığını belirtilmiştir. Örneklemin %71'i veri tabanlarına iş yerindeki bilgisayardan, %17'si evindeki bilgisayardan, %12'si ise kütüphaneden ulaşmaktadır.

Öğretim elemanlarının %91'i kütüphanedeki bilgisayar sayısını yetersiz bulmakta, %86'sı ise veri tabanlarında bilim dallarında ilgili yeterli kaynağa ulaşamamaktadırlar. Personel hizmetlerinden memnun olmayanların oranı %79 olarak tespit edilmiştir. Kütüphanede en fazla şikâyet edilen hizmetlerin başında %35 oran ile veri tabanı hizmeti gelmekte olup bunu süreli yayınların yetersizliği, ödünç verme hizmeti ve fotokopi hizmeti izlemektedir.

Örneklemin %26'sı süreli yayınları hiç takip etmemektedir. Son bir ay içinde süreli yayınlardan faydalananların oranı %63 iken, son bir ay içinde kütüphaneden kitap alanların oranı %45'tir. Öğretim elemanlarının %57'si kütüphanede konularıyla ilgili yeterli kaynak bulamamaktan şikâyet etmektedirler.

Tartışma

Yapılan araştırma sonucunda Dicle Üniversitesi öğretim elemanlarının veri tabanlarını ve kütüphaneyi kullanım düzeylerinin hedeflenen orana yaklaştığı görülmüş fakat tam bir verim sağlanamadığı sonucuna varılmıştır. Bunun sebeplerini araştırdığımızda, iki önemli nokta ortaya çıkmaktadır. Öğretim elemanlarının kendi bilim dallarında yeterli kaynak bulamadıklarını iddia etmeleri birinci sebeptir. İkinci sebep ise, kütüphanenin fiziksel koşullarının ve donanımının

yetersiz bulunmasıdır. Dicle Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde sunulan veri tabanlarına bakıldığında, her konuda yeterince kaynak olduğu fakat kullanıcıların gerekli bilgiye sahip olmadıkları için bunlara ulaşamadıkları saptanmıştır. Bu konudaki yetersizliğin giderilmesinde özellikle kullanıcı eğitiminin etkili olacağı sonucuna varılmıştır.

Şu anda kütüphanenin mevcut fiziksel koşulları ile ilgili sorunlar vardır. Ancak bu durum Dicle Üniversitesi Kampusu içerisinde yapımı hala devam eden kongre ve kütüphane binasının bitirilmesi ile ortadan kalkacaktır. Teknolojik donanım açısından kütüphanenin maddi olarak desteklenmesi ve modern kütüphane anlayışına yakışır bir kütüphane oluşturulması gerekmektedir.

Verilen hizmetin niteliğinin pozitif yönde değişmesi için öncelikle kütüphane personelinin meslekten yetişmiş kişiler arasından seçilmesi gereklidir. Ayrıca hizmetlerin iyileştirilmesi için hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmelidir. Halen birçok kurum ve kuruluşta görmekteyiz ki kütüphaneler diğer birimlerde çalıştırılmayan fazla elemanların gönderildiği yerler olmaktadır. Bununla birlikte kalifiye eleman sayısının azlığı nedeniyle iş yükü artmakta ve buna bağlı olarak iş verimi azalmaktadır. Bahsettiğimiz tüm bu sebeplerden dolayı personelin verdiği hizmetlerden memnuniyetsiz ortaya çıkmaktadır.

Bir örgütte işgörenlerin yalnızca çalışma gücünün bulunması yeterli değildir, aynı zamanda çalışma arzusunun da bulunması gerekmektedir (Üstün, 1997). Personelin çalışma arzusuna kavuşması, yönetimin, personel çıkarları ve gereksinimleriyle örgütün hedeflerinin bir bütün olarak dengelenmesine bağlıdır (Yalçın, 1991). Bu nedenle personel motivasyonu için davranış analizleri yapılmalı ve sonuçlar doğrultusunda personel eğitimi gerçekleştirilmelidir.

Teşekkür

Çalışmamızda bizden yardımlarını ve bilgilerini esirgemeyen uzman kütüphaneci Songül Atlı'ya ve Dicle Üniversitesi Atatürk S.H.M.Y.O. Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü öğrencilerine teşekkür ederiz.

Kaynakça

Alkan, N. (1997). Üniversite kütüphaneleri ve ulusal bilgi politikası. *Türk Kütüphaneciliği*, 11, 233-252.

- Dicle Üniversitesi (2005). <http://www.dicle.edu.tr> adresinden erişildi.
- Krikelas, J. (1983). Information seeking behavior: Patterns and concepts chart. *Drexel Library Quarterly*, 19, 5-20.
- Kurbanoglu, S. S. (1997). Kütüphane otomasyonunun tarihsel gelişimine genel bir bakış. B. Yılmaz (Yay. Haz.), *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl'a armağan* içinde (ss. 93-99). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Yayınları.
- Tonta, Y. (1997a). Kütüphaneler Arası İşbirliği ve Bilgi Kaynaklarının Etkin Kullanımı. B. Yılmaz (Yay. Haz.), *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl'a armağan* içinde (ss. 100-108). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Yayınları.
- Tonta, Y. (1997b). Türkiye'de bilgi hizmetleri ve İnternet: Temel sorunlar ve politika geliştirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 11, 217-232.
- Üstün, A. (1997). Kütüphanecilik mesleğinde iç iletişim ve motivasyon. *Türk Kütüphaneciliği*, 11, 20-28.
- Yalçın, S. (1991). *Personel yönetimi*. (4. basım). İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Yurdadoğ, B.U. (1997). Enformasyon Devrimi'nin Getirdikleri, Götüremedikleri. B. Yılmaz (Yay. Haz.), *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl'a armağan* içinde (ss. 71-85). Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Yayınları.